

KS. WALDEMAR W. ŻUREK SDB* – LUBLIN

PARAFIALNY KOŚCIÓŁ FARNY ŚWIĘTYCH JOACHIMA I ANNY WE WŁODZIMIERZU WOŁYŃSKIM W 1831 ROKU

Streszczenie

Fundatorem obecnego kościoła farnego we Włodzimierzu Wołyńskim był w połowie XVIII wieku tamtejszy rodak, biskup Adam Woyna Orański, sufragan kamieniecki, który konsekrował świątynię. W kościele tym zostali osadzeni karmelici z Zakonu Braci Najświętszej Maryi Panny, popularnie nazywani karmelitami trzewiczkowymi. W samym tylko XIX wieku kościół ten ulegał dwukrotnie (1800, 1833) pożarowi. Dzięki zaangażowaniu tamtejszych pasterzy diecezji, proboszczów i wiernych nie tylko każdorazowo był odbudowywany, lecz także remontowany i modernizowany (1856). Na podstawie powyższego opisu kościoła parafialnego we Włodzimierzu dowiadujemy się o jego historii, odbudowach, wyposażeniu w sprzęt liturgiczny, wystroju oraz o proboszczach. Zamieszcza opis dóbr materialnych przynależnych do parafii, ilość i stan kaplic na terenie parafii.

Słowa kluczowe: historia Kościoła; historia diecezji łucko-żytomierskiej; inwentarze kościołów parafialnych; beneficjum parafialne

Włodzimierz Wołyński – polskie miasto kresowe w zachodniej Ukrainie, położone jest kilkanaście kilometrów od wschodniej granicy Polski. Najstarsze wzmianki o nim, jako grodzie ruskim, pochodzą z X wieku. Tamtejszy zamek był ośrodkiem władzy księstwa halicko-włodzimierskiego. W 1336 roku Włodzimierz został opanowany przez polskiego króla Kazimierza Wielkiego, a po 34 latach został przyłączony do Litwy. Po dwóch wiekach, na mocy unii polsko-litewskiej, powrócił do granic Korony i był miastem Korony Królestwa Polskiego. Przez dwa lata był stolicą powołanego województwa włodzimierskiego, gdyż po III rozbiore Polski znalazł się w zaborze rosyjskim. W styczniu 1919 roku powrócił Włodzimierz

---

* Ks. Waldemar Witold Żurek SDB – dr hab. historii Kościoła; adiunkt w Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL; e-mail: zurek@kul.pl
<https://orcid.org/0000-0002-5602-5077>

do Polski, będąc w II Rzeczypospolitej miastem powiatowym. Od września 1939 do czerwca 1941 roku pozostawał pod okupacją sowiecką, następnie pod okupacją niemiecką. Zajęty w lipcu 1944 roku przez Armię Czerwoną, w latach 1945-1991 Wołyń pozostawał w granicach Związku Sowieckiego – w Ukraińskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej. Dziś jest miastem rejonowym (powiatowym) w obwodzie (województwie) wołyńskim¹.

Pierwotną świątynię we Włodzimierzu ufundowała w 1554 roku księżna Anna Zbarska. Gdy świątynia ta spłonęła w 1736 roku, biskup pomocniczy kamieniecki, Adam Wojna Orański², zbudował w 1752 roku we Włodzimierzu barokową świątynię murowaną, która została przez niego konsekrowana. W tym kościele w latach 1794-1920 miały być przechowywane polskie insygnia koronne: korona, jabłko, berło, miecz³.

Tuż przed wybuchem drugiej wojny światowej proboszczem we Włodzimierzu był ks. Bronisław Galicki (1884-1941). Po nim administrował parafią do połowy 1944 roku ks. Stanisław Kobyłecki (1902-1987). W 1945 roku objął parafię ks. Marian Jesionowski⁴ z diecezji łomżyńskiej, który po powrocie w 1955 roku z zsyłki na Syberii pracował we farze włodzimierskiej. W związku z ciągłymi

¹ *Włodzimierz Wołyński*, w: „Encyklopedia kresów”, red. M. Karolczuk-Kedzierska, Karków 2004, s. 509.

² Bp Adam Orański Wojna (1697-przed 4 II 1778) – herbu własnego. Urodził się we Włodzimierzu Wołyńskim. Dnia 24 lutego 1720 roku przyjął święcenia kapłańskie. Pełnił obowiązki proboszcza we Włodzimierzu (od 1720), Jazłowcu (od 1727), Przewałach, Zińkowcach (od 1751), Równem (od 1758) i Ozechowcach. Dnia 18 grudnia 1730 roku papież Klemens prekonizował go biskupem pomocniczym kamienieckim (tytułarny Belle). Sakrę biskupią przyjął w 1731 roku. Od tego roku był sędzią surogatem, oficjałem kamienieckim, kanonikiem łuckim, kamienieckim, prałatem archidiaconem łuckim. W latach 1735-1736 pełnił obowiązki administratora diecezji. W 1752 roku ufundował w rodzinnym mieście – Włodzimierzu, kościół św. Jaochima i Anny. S. Tylus, *Orański Adam bp*, *Encyklopedia Katolicka*, t. 14, red. E. Gigilewicz, Lublin 2010, kol. 708.

³ Legenda o ukryciu w 1794 r. królewskich insygniów ze skarbca wawelskiego w klasztorze kapucynów we Włodzimierzu Wołyńskim, która powstała w XIX wieku, jest nadal żywa. Zob. M. Dębowska, D. Kiper, *Co znaleziono we Włodzimierzu Wołyńskim w 1920 roku? Raport Stanisława Gembarzewskiego z poszukiwań regaliów*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 93 (2010) s. 69-75.

⁴ Ks. Jesionowski Marian (1902-1973) – kapłan z diecezji łomżyńskiej. Urodził się w Łomży. Był synem Ignacego i Katarzyny. Po szkole średniej wstąpił w 1920 roku do seminarium w Łomży. Święcenia kapłańskie przyjął w 1925 roku. W Rzymie studiował muzykologię w zakresie śpiewu gregoriańskiego, gdzie uzyskał magisterium. Od 1929 roku został mianowany wikariuszem parafii katedralnej i profesorem śpiewu w łomżyńskim seminarium – do 1939 roku. W czasie II wojny znalazł się na terenie diecezji łuckiej, jako uchodźca wojenny i do 1943 roku był proboszczem w Sokalu. W tym samym roku zamieszkał w parafii Rożyzszcze. W roku następnym objął parafię Włodzimierz Wołyński. Tu po kilku miesiącach został potajemnie aresztowany w 1945 roku i wywieziony na Sybir. W 1954 roku powrócił do Włodzimierza. Otrzymał rejestrację na parafię i był w tych latach jedynym stałym duszpasterzem na Wołyniu w przedwojennych granicach Polski. W połowie lipca 1959 roku został odwołany do macierzystej diecezji. Powrócił do Łomży. Podjął obowiązki profesora w łomżyńskim seminarium duchownym i kapelana siostr benedyktynek. *M. Jasionowski*, w: R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939-1988*, Lublin 2003, s. 295.

represjami władz komunistycznych został odwołany przez macierzystą kurię i w 1958 roku wyjechał z Włodzimierza. Po jego wyjeździe świątynia została zamknięta i zamieniona na cele niekultowe. W styczniu 1992 roku została we Włodzimierzu zarejestrowana wspólnota rzymskokatolicka, która odzyskała tamtejszą świątynię. Duszpasterstwo prowadzą w tym mieście karmelici trzewickowi (OC)⁵.

*****

Opis zewnętrzny dokumentu: *Opis Kościoła Farnego Włodzimierskiego 1831 roku.*

To dokument składający się z czterech kart o wymiarach 343 mm × 221 mm, mający miękkie okładziny oklejone papierem, wykonany w technice marmurkowej (kolor różowy z delikatnymi zielonymi żyłkami).

Na przedniej okładce znajduje się ozdobny papierowy szyldzik w kształcie serca z napisanym odręcznie tytułem oraz sygnaturą P42-3. Rękopis złożony jest z jednej składki zszytej lnianymi nićmi. Dokument ma osiem paginowanych stron z mocnego, kremowego papieru żeberkowego. Tekst jest w języku polskim, napisany brązowym atramentem.

Stan manuskryptu jest bardzo dobry.

---

⁵ L. Popek, *Świątynie Wołynia*, t. 1, Lublin 1997, s. 191.

P42-3**TEKST:****OPIS KOŚCIOŁA FARNEGO WŁODZIMIERSKIEGO 1831 ROKU⁶**

Opis Kościoła Farnego Włodzimierskiego z polecenia JW. Michała Jana Piwnickiego⁷ Biskupa Łuckiego i Żytomierskiego, Orderów S. Włodzimierza⁸ 3-iej [=trzeciej klasy] i S. Anny⁹ 2-iej [=drugiej] Klasy Kawalera dnia 10 maja 1831 roku uczyniony.

⁶ Oryginał znajduje się w archiwum Ośrodka ABMK KUL, P42-3.

⁷ Bp Piwnicki Michał (1771-1845) – urodził się w greckokatolickiej rodzinie Niesuchojeżach koło Kowla. Był absolwentem unickiego seminarium duchownego w Wilnie. Następnie studiował teologię na Akademii Wileńskiej. Święcenia kapłańskie przyjął 5 listopada 1795 roku. W latach 1795-1797 był wykładowcą teologii w unickim seminarium we Włodzimierzu i kaznodzieją w miejscowej katedrze. W 1797 roku przeszedł na obrządek łaciński. Inkardynował się do diecezji kijowskiej. Został sekretarzem kurii biskupiej w Żytomierzu. Od 1798 roku był proboszczem w Maciejowie, a następnie w Ratnie (od 1810). Był kanonikiem kapituły żytomierskiej, kustoszem kapituły ołyckiej oraz kanonikiem, scholastykiem i archidiakonem kapituły katedralnej łuckiej. W maju 1824 roku cesarz Aleksander I mianował go koadiutorem diecezji łucko-żytomierskiej. Stolica Apostolska zwlekała z zatwierdzeniem tej nominacji, którą otrzymał w lipcu 1826 roku. Pełnił obowiązki przewodniczącego Kolegium Duchownego Rzymsko-katolickiego w Petersburgu. Diecezją łucką zarządzał od 1827 roku. Po śmierci arcybiskupa Kazimierza Cieciszowskiego – 28 kwietnia 1831 roku osiadł w Łucku i faktycznie objął rządy diecezją łucko-żytomierską. Mocno przeżył upadek powstania listopadowego i represje rządu carskiego. W 1844 roku władze carskie skasowały seminarium duchowne w Łucku i połączyły je z seminarium duchownym w Żytomierzu. Biskupa Piwnickiego zmusiły do przeniesienia rezydencji i konsystorze do Żytomierza. Zmarł w Żytomierzu. Po jego śmierci miały miejsce wakanse stolicy biskupiej łucko-żytomierskiej, mające na celu doprowadzenie do ruiny Kościoła katolickiego na tych terenach. B. Kumor, *Piwnicki Michał*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław 1981, s. 605-606.

⁸ Order Świętego Księcia Włodzimierza Równego Apostołom – do 1917 roku odznaczenie za zasługi cywilne i wojskowe w Imperium Rosyjskim. Został ufundowany w 1782 roku przez carycę Katarzynę II na 20-lecie jej panowania. Jako pierwszego kawalera Orderu św. Włodzimierza Katarzyna II odznaczyła samą siebie. Order miał cztery klasy: Krzyż Wielki I i II klasy, Krzyż Komandorski i Krzyż Kawalerski. Od 1789 roku Katarzyna wprowadziła jako uzupełnienie klasy IV – kokardę na wstędze. Następcą Katarzyny II – syn Paweł I zapomniał o orderach ustanowionych przez matkę. Ich wznowienia dokonał jego syn i następca – Aleksander I w 1801 roku. Urzędnik państwowy, odznaczony orderem IV klasy za 35 lat nieskazitelnej służby, nabywał prawa dziedzicznego szlachectwa. W 1900 roku ten przywilej pozostawiono tylko kawalerom klas I, II, III. W. Jakubowski, *Ordery i medale Rosji*, Toruń 1993, s. 11, 12, 26-28, 201, 204.

⁹ Order św. Anny – w latach 1735-1795 order domowy oraz zasługi holsztyńskiej dynastii Schleswig-Holstein-Gottorp, panującej w Szwecji, a w latach 1762-1796 w Imperium Rosyjskim. Car Paweł I wcielił go w 1797 roku do systemu orderów carskich i przydzielił mu najniższe miejsce w ich hierarchii. W takiej formie pozostał do 1917 roku. Order posiadał cztery klasy: I, II, III, IV. Od 1831 roku order św. Anny znalazł się na szóstym, przedostatnim miejscu w hierarchii orderowej, przed orderem św. Stanisława. W. Jakubowski, *Ordery i medale Rosji*, s. 10, 12, 28-31, 202, 204,

Artykuł I

Miasto Włodzimierz powiatowe kamienne, w którym znajduje się kościół parafialny świecki, roku 1554 zbudowany, a od Najjaśniejszych królów polskich różnemi przywilejami udarowany, i po spaleniu się drewnianego, roku 1752 został wymurowany i sklepiony.

Ołtarzów ma siedm, zakrystii dwie, skarbiec jeden, posadzka kamienna, chór z organem, dach gątamio¹⁰ pokryty, lecz potrzebne odnowienia, dwie kopuły białą blachą pobite.

Dom proboszczowski murowany, gątamio pokryty, które od starości zlatują za małym powiewem wiatru, ten dom ma dwa pokoje. Obok niego są budynki: stajnia, wozownia, chlewiki i domek czeladny dranicami pokryty, które bez wyjątku przestarzałe, opuszczone, schylone są do prędkiego upadku rozwalonego, ogródek owocowy mały.

Cmentarz około kościoła, czyli plac między kościołem, domem i budynkami, murem nieco od frontu opasany. Z drugiej strony kościoła od wschodu ciągnie się pasmo murów <z> roku 1794 spalonych, dotąd z przyczyny ubogich dochodów, a wielkiego nakładu potrzebujących, nie odnowione. W rogu tych od północy jest szpital murowany wiele poprawy potrzebujący.

Artykuł II

Srebro

Puszka pro consecratione S.S. [=puszka do konsekracji Najświętszego Sakramentu] 1. Monstrancja 1-a. Kielichów różnej wagi i próby 9. Paten do Wiatyku 2. Trybularz¹¹ 1. Lampa 1-a. Łódka 1-a. Lichtarzów małych 3-y. Łyzeczka do chrztu 1-a. Sukienka N. Panny Marii 1-a. Krzyż 1-en. Krzyżyków małych 2-a. Korona Pana Jezusa 1-a. Wotów około tejsze statuy Jego 22. Pierścionków na tejsze 6 i jeden złoty. Około wielkiego ołtarza wotów osiem na obrazie N.P. Maryi siedm [sic], a św. Antoniego trzy.

Inne kruszce

Waskułów¹² cynowych na oleje święte sześć. Lewaterz¹³ z miednicą 1. Lichtarzów cynowych z kupucyńskiem 30. Tace dwie. Kociołków trzy. Kielichów

¹⁰ Gont – drewniane deseczki z drzewa iglastego, odpowiednio zaimpregnowanego, w kształcie klina, do wykonywania pokryć dachowych. Gonty są łupane lub cięte. Układa się je na łatach dachowych, wciskając ostrą krawędź jednego gonta we wpust drugiego i następuje przybicie gonta dołaty dachowej.

¹¹ Trybularz/kadzielnica – przedmiot liturgiczny służący do okadzania w czasie liturgii. Składa się z metalowej szkatuły umocowanej na trzech łańcuszkach i zamykanej przykrywką, w której umieszcza się metalowy koszyczek wypełniony rozżarzoną węglą drzewnym, na które sypie kadzidło i następuje okadzenie Najświętszego Sakramentu, krzyża, ołtarza, celebransa, wiernych. *Trybularz, kadzielnica*, w: P. Krzyżewski, J. Zjawin, *Mały leksykon liturgii*, Poznań 2011, s. 146-147.

¹² Vasculum – niewielkie naczynie z wodą, umieszczone przy tabernakulum, służące do obmycia palców przez szafarza, po udzieleniu Komunii Świętej.

¹³ Lawaterz (łac. *akwamanile*) – miednica, nad którą umywano ręce. Lawaterz znalazł miejsce w liturgii, który używano do polewania rąk przy obrzędach liturgicznych. Wykonywany był z mie-

miedzianych połączonych trzy. Monstrancja miedziana miejscami połączana 1-a. Puszka także 1-a. Dzwonków przy ołtarzach siedem. Lampa popsuta mosiężna 1-a. Trybularze dwa, pieczęć kościelna 1-a. Żelazko do pieczenia oplatków 1-o.

Ornaty

Ornatów w różnych kolorach sztuk 64. Lecz tych połowa bez rekwizytów, a nadto dla zdzyzelowania nie mogących się użyć. Dalmatyk¹⁴ par 9. Kap różnych 14-cie.

Bielizna

Alb cieńszych i grubszych 28 z których połowa dla zdzyzelowania mało się może użyć. Humerałów w połowie starych 30. Korporałów podobnie 28. Puryfikaterzów 50. Komż z przesypanych w tym roku starych 14-tu jest siedm. Obrusów różnych 35. Ręczników do zakrystii 6, małych przy ołtarzach 26.

Inne sprzęty

Antepediów¹⁵ 6, które są stare wszystkie. Firanek do obrazów 16. Sukienek do Pana Jezusa 5. Baldachimów 2-a. Umbraculum¹⁶ 1. Chorągwi trzy. Figura

---

dzi, brązu, cyny i zdobiony figurami lub scenami z Biblii. Od końca XV wieku funkcje lawaterza w liturgii przejęły ampułki. Od XI wieku powstał zwyczaj urządzania zbiorników z wodą w zakrystii do umywania rąk, także w klasztorach przed wejściem do refektarza, w kształcie misy kamiennej lub metalowej. Zazwyczaj miały one kształt kociołków z uchem i lejkiem. Takie naczynia zachowały się w Belgii, jako lawaterze. J. Zdanowski, *Akwamanile*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, kol. 284.

¹⁴ Dalmatyka – to właściwa szata liturgiczna diakona w Kościele rzymskokatolickim. Wkładana jest na albę i stułę przewieszoną przez lewe ramię i spiętą po prawej stronie. Nazwę wzięła od Dalmacji, gdzie była strojem świeckim, od II wieku stała się popularna w innych prowincjach cesarstwa rzymskiego. Do połowy IV wieku była częścią stroju liturgicznego patriarchy Konstantynopola i papieża. Od papieża Sylwestra dalmatyka stała się szatą właściwą dla diakonów rzymskich, a w całym Kościele łacińskim od IX wieku. Początkowo była to długa, szeroka, nieprzepasana szata o krótkich i szerokich rękawach. Z czasem uległa skróceniu. Dla łatwiejszego jej nakładania przecięto ją z obydwu boków, łącznie z rękawami. Była koloru białego. Od XVIII wieku kolor dalmatyki dostosowywano do koloru ornatu. Dalmatykę ubiera także do liturgii kapłan, który służy do Mszy Świętej jako minister superior – kiedy wykonuje w czasie liturgii funkcje diakona. T. Gołowski, *Dalmatyka*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. R. Łukaszyk, Lublin 1985, kol. 982-983.

¹⁵ Antepedium/antependium – bogato zdobione zakrycie lub zasłona mensy ołtarza w kościele, która spełniała rolę frontu ołtarza. Wykonywane było ze złota, srebra, haftowanych tkanin, drewna lub skóry (kurdybanu). Po reformie liturgii Soboru Watykańskiego II, która przywróciła pierwotną prostotę ołtarzowi, antepedium zostało z liturgii usunięte. P. Bohdziewicz, W. Śpikowski, *Antependium*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, kol. 641.

¹⁶ Umbraculum – parawan na stojaku z emblematem eucharystycznym (JHS), który służył do zasłonięcia monstrancji z Najświętszym Sakramentem podczas nabożeństw liturgicznych, m.in. w czasie głoszenia kazania.

Resurrectionis [=Zmartwychwstałego] 1-a. Poduszek do mszałów 12. Burs¹⁷ starych i nowszych 4. Komod do składu ornatów 2. Skrzynie trzy. Trumna do exequiów [= pochówków] jedna.

Artykuł III

Księgi kościelne

Mszałów dwa. Agenda 1-a. Książka Ewangelii 1-a. Książki metrycznych 6. Księga sznurowa 1-a. Examinów przedślubnych 1. *Status animarum*¹⁸ 1. Obligów odprawionych jedna. Processów 1. Zapowiedzi przedślubnych 1. Wizyt generalnych 1-a.

Artykuł IV

Fundusz kościoła

Erekcja tego kościoła nie znajduje się w archiwum kościelnym. Najważniejszym tego kościoła funduszem są dziesięciny kościelne wytyczne przywilejami królów polskich, jemu nadane, z miasta Włodzimierza, starostwa Śmidyńskiego¹⁹ i inne dobrodziejstwa, co poprzednie wizyty objaśniają. Lecz takowe dawniejsze fundusze dziś już nie dochodzą, prócz procentów od sum kapitałnych, później na stałych, z których bardzo ubogo ten kościół utrzymuje się.

Grunty

Grunty kościelne w różnych miejscach od różnych osób nadane, między gruntami miejskimi częściami znajdują się, które już to dla niedostatku ludzi, już to dla trudnego podzielnego swego położenia są nieużyteczne, te są podług dawnego acz niepewnego doświadczenia, na wysiewu ozimy i jarzyny korocy²⁰ 50. Ogrodów w różnych miejscach 10. Sianożęci na Łopusznie i Zapietniczu miejscach tak zwanych na kosarzy 25. Placów różnych w mieście 13.

Sumy Kościelne

Sumy kapitałne kościoła włodzimierskiego od których procent w tym roku odebrany są w ilości rubli srebrnych 9.617.

¹⁷ Bursa (łac. *bursa* – worek, sakiewka) – to kwadratowa usztywniona torebka z tkaniny, służąca do przenoszenia Komunii Świętej do chorych, w zawieszanej na szyi, aby była widoczna dla mijanych po drodze osób. Bursa to także sztywna koperta, wykonana z tkaniny, do której wkłada się złożony korporał. *Bursa*, w: Krzyżewski, Zjawin, *Mały leksykon liturgii*, s. 27.

¹⁸ *Status animarium* (łac.) – spis wiernych (dusz) w parafii w danym roku.

¹⁹ Smidyn (Smiedyno, Smiedyn) – miejscowość w powiecie kowelskim, wcześniej królewsczyzna w powiecie włodzimierskim, będąca od 1770 roku w posiadaniu Józefa i Marianny z Potockich Miączyńskich. *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 10, red. B. Chlebowski, W. Walowski, F. Sulimierski, Warszawa 1889, s. 873-874.

²⁰ Korzec – od średniowiecza do XIX wieku jednostka objętości ciał sypkich równa w zależności od regionu. Miara ciężaru równa w przybliżeniu 98 kilogramom.

Artykuł V

Dochody i wydatki

Przychodu pewnego jest rubli srebrnych 365, kopiejek 50 i tyleż wydatku. Dla tego ten kościół ubogo utrzymując się już ma wiele desolacyi²¹, których poprawić dla niedostatku nie można.

Artykuł VI

Obowiązki z pomocą funduszy

Duchowieństwo przy tym kościele będące odprawiać obowiązane rocznie Mszy św. śpiewanych 79, czytanych 292. Anniwersarzy²² 6. Nabożeństwa porządek zachowuje się ciągle ten sam, jaki od dawna w tym kościele jest zaprowadzony a w poprzedzających wizytach obszernie opisany.

Artykuł VII

Bractwo

Bractwo kościoła parafialnego włodzimierskiego ma fundusz kapitałny rubli srebrnych 150.

Artykuł VIII

Szpital

Dawniej miał ten szpital fundusze z miasta i młynów, jak przywilej Zygmunta III króla polskiego <z> roku 1603, dnia 5 lutego dany poświadczą, lecz teraz tego nie pobiera i z Opatrzności tylko ośm [sic] ubogich utrzymuje się.

Artykuł IX

Szkoła parafialna

Przy kościele włodzimierskim nie ma szkoły parafialnej, są bowiem w tem mieście szkoły powiatowe do których młodzież udaje się.

Artykuł X

Ludność parafii

Parafia włodzimierska składa się z miasta powiatowego Włodzimierza i 19 wsiów [sic]. Dusz przyjmujących i nie przyjmujących święte sakramenty podług spisu tegorocznego znajduje się w ilości 1.217.

²¹ Desolacja (przestarzałe sformułowanie) – spustoszenie.

²² Anniwersarz (łac. *anniversarium* – rocznica) – to obchód liturgiczny w Kościele katolickim, nabożeństwo żałobne w rocznicę śmierci, wyboru papieża, święceń biskupich/kapłańskich, zawarcia sakramentu małżeństwa, poświęcenia kościoła. W. Danielski, R. Niparko, *Anniwersarz*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, kol. 617.

Artykuł XI

Duchowieństwo

1. Proboszcz ks. Marcin Kwiatkowski²³ kanonik honoralny łucki, był proboszczem w Łokaczach i dziekanem włodzimierskim, urodzony <w> roku 1760, wyświęcony <w> roku 1786, przy kościele nie mieszka, zdrowia słabego.

2. Administrator ks. Tomasz Więckowski²⁴, deputat dzieł duchownych był przy kościele parafialnym Turzyńskim blisko dwóch lat, urodzony <w> 1806 roku, wyświęcony <w> 1829 <roku>, zdrowia miernego.

Słudzy kościelni proboszcza

1. Organista. 2. Zakrystian. 3. Kucharz. 4. Służący.

Artykuł XII

Kaplice

W parafii włodzimierska są trzy kaplice. 1-sza we wsi Ochnówce, publiczna. 2-ga we wsi Werbie, także. 3-a we wsi Owadnie, prywatna. Wszelkie aparaty w tych kaplicach znajdujące się są własnością dziedziców tychże dóbr.

BIBLIOGRAFIA

- Bohdziewicz Piotr, Śpikowski Władysław, *Antependium*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, kol. 641.
- Bursa*, w: Krzyżewski Piotr, Zjawin Jacek, *Mały leksykon liturgii*, Poznań 2011, s. 27.
- Danielski Wojciech, Niparko Romuald, *Aniwersarz*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, Lublin 1985, kol. 617.
- Dębowska Maria, Kiper Daniel, *Co znaleziono we Włodzimierzu Wołyńskim w 1920 roku? Raport Stanisława Gembarzewskiego z poszukiwań regaliów*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 93 (2010) s. 69-86.
- Jasionowski Marian, w: R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939-1988*, Lublin 2003, s. 295.
- Gołgowski Tadeusz, *Dalmatyka*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. R. Łukaszyk, Lublin 1985, kol. 982-983.

²³ Ks. Kwiatkowski Marcin – kanonik honorowy łucki. Urodził się w 1760 roku. Święcenia kapłańskie przyjął w 1786 roku. W latach 1801-1807 był kuratorem w Łokaczach. Jako proboszcz łokacki zarządzał parafią we Włodzimierzu (1806). Od 1804 roku został dziekanem włodzimierskim. Z Łokacz przeszedł w 1808 roku do Włodzimierza. Po jego odejściu z Łokacz był vacat. Dopiero w 1809 roku przyszedł na jego miejsce i objął komendę w Łokaczach ks. Lewandowski Jan Michał (do 1813 roku). Ks. Kwiatkowski pracował we Włodzimierzu do śmierci – 19 października 1834 roku.

²⁴ Ks. Więckowski Tomasz – kapłan diecezji łuckiej, komendarz włodzimierski, następnie kurator. Pracował jako wikariusz w Turzysku, skąd awansował na komendarza we Włodzimierzu (1832-1834). Proboszczował we Włodzimierzu od 1835 roku. Stąd przeszedł na proboszcza do Wołoczysk po śmierci tamtejszego proboszcza ks. Dominika Rzutowicza – 12 listopada 1938 roku. W Wołoczyskach ks. Jasionowski pracował do śmierci – 8 grudnia 1885 roku. Po nim tamtejszą parafię przejął w 1886 roku ks. Antoni Burba.

- Jakubowski Włodzimierz, *Ordery i medale Rosji*, Toruń 1993.
- Kumor Bolesław, *Piwnicki Michał*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław 1981, s. 605-606.
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 10, red. B. Chlebowski, W. Walewski, F. Sulimierski, Warszawa 1889.
- Popek Leon, *Świątynie Wołyńia*, t. 1, Lublin 1997.
- Trybularz, kadzielnica*, w: Krzyżewski Piotr, Zjawin Jacek, *Mały leksykon liturgii*, Poznań 2011, s. 146-147.
- Tylus Stanisław, *Orański Adam bp*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 14, red. E. Gigilewicz, Lublin 2010, kol. 708.
- Zdanowski Józef, *Akwamanile*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Grylewicz, Lublin 1985, kol. 284.

THE PARISH CHURCH OF STS JOACHIM AND ANNE IN WŁODZIMIERZ WOŁYŃSKI IN 1831

Summary

The present parish church in Włodzimierz Wołyński was founded in the mid-18th century by a person who was born there, Bishop Adam Woyna Orański, a suffragan of Kamieniec, who also consecrated it. This church was given to the Carmelites from the Order of the Blessed Virgin Mary, called the Carmelites of the Ancient Observance. In the 19th century alone, the church burnt down twice (1800, 1833). Thanks to the commitments of the local shepherds of the diocese, parish priests and the faithful, not only was it rebuilt, but it was also renovated and modernized (1856). The above description of the parish church in Włodzimierz gives an information about its history, reconstruction, liturgical implements, the interior and parish priests. It also presents the property of the parish, the number as well as the condition of the chapels in the parish.

Key words: the history of the Church, the history of the diocese of Lutsk and Zhytomyr, the inventories of the parish churches, a parish benefice

Translated by Aneta Kiper

ПРИХОДСКОЙ ФАРНЫЙ КОСТЕЛ СВЯТЫХ ИОАКИМА И АННЫ ВО ВЛАДИМИРЕ ВОЛЫНСКОМ В 1831 ГОДУ

Содержание

Средства на постройку нынешнего фарного костела во Владимире Волынском дал в середине XVIII века уроженец тех земель, епископ Адам Война Оранский, каменецкий суфраган, который этот костел и

освятил. В этом храме обосновались кармелиты из Ордена Братев Пресвятой Девы Марии, более известные, как кармелиты обутие. Только в XIX веке данный костел дважды горел (в 1800 и 1833 гг.). Но благодаря участию тамошних диоцезиальных пастырей, настоятелей и верующих, не только всякий раз был отстроен, но также подвергался ремонтам и модернизации (1856 г.). Вышеприведенное описание приходского костела во Владимире позволяет ознакомиться с его историей, перестройками, с его внутреннем убранством, литургической утварью, а также с его настоятелями. Описание содержит перечень материального имущества, принадлежащего приходу, а также количество и состояние часовен на территории прихода.

Ключевые слова: история Католической Церкви, история Луцко-Житомирской католической епархии, инвентари приходских костелов, Владимир Волынский.

Переклад Лауры Михайлик

ПАРАФІЯЛЬНЫ ФАРНЫ КАСЦЁЛ СВЯТЫХ ЯЎХІМА І ГАННЫ ВА УЛАДЗІМІРЫ ВАЛЫНСКІМ У 1831 ГОДЗЕ

Змест

Сродкі на пабудову цяперашняга фарнага касцёла ва Уладзіміры Валынскім даў у сярэдзіне XVIII стагоддзя ураджэнец тых зямель, біскуп Адам Война Аранскі, камянецкі суфраган, які гэты касцёл і асьвяціў. У гэтым храме абгрунтаваліся кармэліты з Ордэна Братоў Найсвяцейшай Панны Марыі, больш вядомыя, як кармэліты абутыя. Толькі ў XIX стагоддзі дадзены касцёл двойчы гарэў (у 1800 і 1833 гг.). Але дзякуючы ўдзелу тамтэйшых дзяццэзіяльных пастыраў, пробашчаў і вернікаў, не толькі кожны раз быў адбудаваны, але таксама падвяргаўся рамонтам і мадэрнізацыі (1856 г.). Вышэйпрыведзенае апісанне парафіяльнага касцёла ва Уладзіміры дазваляе азнаёміцца з яго гісторыяй, перабудовамі, з яго ўнутраным убраннем, літургічнай начыннем, а таксама з яго пробашчамі. Апісанне мяшчае пералік матэрыяльнай маёмасці, што належыць парафіі, а таксама колькасць і стан капліц на тэрыторыі парафіі.

Ключавыя словы: гісторыя Касцёла, гісторыя Луцка-Жытомірская дзяццэзіі, інвентары парафіяльных касцёлаў, Уладзімір Валынскі.

Перевод Лауры Михайлик